

ՕՐԱՊԻՐ

20 փրՅ

Կ. ՊՕԼՍՈՅ

20 փրՅ

Ձ. ՏԱՐԻ 4 ՇԱՊԱՆ 1292 ԽԸՏՐԼԼԷՁ 123

ՇԱՐԱԹ 23 ՕԴՈՍՏՈՍ 1875

Ն. Տ. 4 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ԺԻԻ 1617

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՄԱՆՁԷՍԹՐԻ

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԽՕՍՔ

(Շար. տես թիւ 1809)

ԸՆԹԵՐՑԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Մանչէսթըրի մէջ, որպէս յայտնի է հասարակութեան, Եւրոպայի ուրիշ երևելի քաղաքներուն պէս ընթերցարաններ և գրատուններու առատութիւն կայ, մեր ազգայիններն ալ ընթերցասիրութեան մասին երկու խումբի բաժնուած են. մէկ մասը համարէ թէ օրը մէկ կամ երկու ժամ վաճառականաց ժողովասենին (Bourse) և ընթերցարանները կերթայ, ուր կը գտնուին զանազան երկիրներէ և զանազան լեզուէ օրագիրներ, զորս սովորութիւն ըրած են կարգաւ. և այս սովորութիւնը այնքան արմատացեր է մէջերին որ ալ իրենց բնութիւն եղած է կարգաւ, աւելորդ է յիշել որ ընթերցասիրութիւնը քիչ շատ կը մշակէ մերայնոց մտաւորական զգացմունքը, երանի թէ աս մշակութիւնը առ բարին գործածուէր իսկ միւս խումբը ամենեւին ընթերցարաններ ուր չէ կոխեր կարգաւ համար, և չի թէ պատահի որ մէկ օրագիր մ'առնեն առաւօտները, հազիւ հազ առօրեայ բամբակի և բամբակեղէնի գինները և գնացքը կը կարգան և օրագիրը ձեռքերէն կընետեն, այս երկրորդ կարգին մէջ անանկներ կան, որ կարծես եզրուամ ըրած են ձեռքերին ոչ գիրք և ոչ օրագիր առնել կարգաւ:

ԼԵՁՈՒ

Ազգութիւնը պահպանելու գլխաւոր և զօրեղ միջոցներուն մէկն ալ մարդու լեզուն է: Մեզի պէս ազգ մը, որ հազիւ հազ քաղաքական գոյութեան մը նշոյլն ունի, իր ազգային լեզուն ու կըրօնքը կորուսած ատեն, ազգային գոյութիւնն ալ կորստեան ամենամեծ վը-

տանգի մը կ'ենթարկի:

Տաճկաստանի, մանաւանդ Կ. Պոլսոյ և ուրիշ գլխաւոր մէկ քանի քաղաքացի մէջ հայերէն այնպիսի հաշար խօսակցութիւնը մէկ քառորդ դարէ 'ի վեր մեծ յառաջադիմութիւն մ'ըրած է, և կըրնամք ըսել թէ օր ըստ օրէ ալ օտարախառն լեզուն, այսինքն տաճկերէն բառերու գործածութիւնը խօսակցութեան մէջէն վերնալու վրայ է. և ասոր ալ՝ դպրոցներուն արգասիքն և դաստիարակութիւնէն յառաջ եկած արդիւնք մ'ըլլալը ոչ ոք կ'ուրանայ:

Մեր նախնիքն այնքան դարերու մէջ այնքան վիշտ ու հալածանք կրած են, և շատ անգամ օտար ազգերու հպատակելով անոնց ժողովրդեանը հետ խառնուելու մտոցեցած են լեզուին մէջ, և անորոշ ազգին բառերը գործածած. որմէ կ'իմացուի թէ մեր նախնիք, իրենց այնքան տառապանացը մէջ, մեր այժմեան սերնդէն շատ աւելի ազգասիրութիւն և նախանձ ունին եղբւր ազգային լեզուն անդժ և անվթար պահելու, հապա որչա՞փ առաւել մեք, որ պատմութիւննիս ու լեզունիս սովորելու և վարժարաններ բանալու ազատ արտօնութիւններ կը վայելեմք այսօրուան օրս, պարտաւոր պիտի ըլլամք այս մասին մեր նախնեաց օրինակին հետեւելու:

Գալով Մանչէսթըրի ազգայնոց, ասոնք հազիւ թէ հոն երթալով, քիչ մը անգղիերէն կը սովորին, և ահա կ'տեսնես որ իրենց հայերէն խօսակցութեան մէջ անգղիերէն բառեր խառնելով, հայերէն մաքուր լեզունիս կերպարանախոսելու կ'սկսին և ասի՛ ալ նորաձեւութեան տակ խօսել կ'ուզեն: Խեղճ լեզու, հերիք չ'էր բարբարոսներէ, հալածանքներէ և արտաքին թշնամիներէ այնքան քաջածնեղ, հիմայ ալ յիշ. դարուն մէջ քու զաւկներդ կ'ուզեն դքեղ հալածել լուսաւորութեան անունով:

Մենք լեզուագիտութեան կամանգդիերէն սովորելու թշնամի չ'եմք. բայց այլ է լեզուագիտութիւնը, և այլ է

օտար ազգաց բառեր խառնելով մեր զուտ լեզուն աղաւաղելը: Արդարեւ կը պատահի երբեմն անանկ անգղիերէն բառեր, որոց բուն նշանակութիւնը դժուար ըլլայ գտնել հայերէն լեզուին մէջ, և այն ատեն թերեւ ներքի ըլլայ այդ բառերուն գործածութիւնը, այն ալ գիտնական կամ ուսումնական խօսակցութեան մէջ. բայց ի՞նչ ըսելու է այնպիսի մարդոց, որք իրենց մանկութենէն 'ի վեր գիտցած ու ամեն օր գործածած հայերէն բառերն են, Մանչէսթըր երթալուն պէս, յանկարծ մոռնալով, կ'սկսին ատոր անգղիերէնը գործածել, օրինակի համար, նախաճաշիկ, գրասենեակ, տօն օր, և ըն բառերը հայերէնէ մէջ դրոշմաւորուած չ'ենլը ոչ նուազ անճոռնի կը գտնենք. և այլ ասոնց նման հարկւրաւոր բառեր, որոց հայերէնը գտնելը՝ անգղիերէնին գտնելէն աւելի դիւրին է, և ասի ալ մեր Մանչէսթըրի Հայոց տկարամտութեան ուրիշ մէկ արդիւնքն է:

ՍՏԱՆՈՎ ԹՈՒՂԹ ԽԱՂԱԼ

Այս մոլութեանը Մանչէսթըրի ազգայնոց մէջ նոր և հազիւ հազ 10/12 տարուանէն 'ի վեր է սկիզբը, մէկ կողմանէ պէտք է գոհ ըլլալ որ մերայնոց փոքրագոյն մասը միայն այս ախտին գերի եղած են, իսկ միւս կողմանէ ցաւ է, որովհետեւ անոնք որ երթակայ են այս մոլութեան այն աստիճանին հասուցած են, որ ափսոսալու է չ'ատ գիշերներ մինչև առաւօտ կը հսկեն սեղանին բոլորտիքը իրարու քսակ պարպելու միանգամայն և իրենց առողջութիւնը քանդելու համար, նախ փոքրը գումարներով սկսած են խաղալ, բայց քանի գնաց այս գումարը մեծցաւ թէպէտեւ առ երեսո օտարին փրաս մը չ'ունին, սակայն երբ խորհրդածութիւն մը ընենք որ նոր եկող անփորձ երիտասարդներ երբ կը տեսնան վաճառականներ որ անանկ ճանաչալ բռնած են իրենք ալ չեն քաջութիւն անոնց հետեւելու, որոնց օրինակները դժբաղդաբար

հաղորդակցութեան չեն: Հոգևոր տառապանքները մերթ Եւրթ մերթ ատենանքն վրա յէն ուղղակի և անուղղակի քարոզներով և խրատներով ի նանիր կաշխատին համազել և յորդորել որ այս մոլութենէն հրաժարին ժողովրդեան չի խաղացող մասը ի նանիր կը բամբասեն ըզխաղամոլները և երբեմն ալ արձակ համարձակ իրենց երեսնուն կը խօսին և կը վիճաբանին այս մասին վրայ: Բայց ամենն ալ մինչև հիմայ ասպարդիւն եղած են: «Միթէ փոխանակ այսքան թուղթի հետեւելու, ընթերցասիրութեամբ և ուրիշ օգտաիրար զբաղմունքներով ատեններն անցընեն աւելի ընտրելի և շահաւէտ չէ՞ իրենց առողջութեան և բարոյականի մասին»:

Մանչէսթըրի ազգայնոց վիճակին վրայ մինչև հիմայ զրաժնուս մէջ ինչպէս անաչառ ընթերցողք յայտնապէս կը տեսնան, կան անանկ կետեր որ ազգասէր սրտերու միթիթարութիւն կը պատճառէ, կան անանկ կետեր ալ որ յիրաւի դառն է և դառնագոյն և հետեւի քննելու ալ վտանգաւոր, կը մնայ հիմայ խորհիլ և քննել անաչառ եղանակով մը թէ ինչ միջոց բանեցնելու է որ այն վտանգաւոր հետեւանք ունեցող կէտերը, այսինքն խառն ամուսնութիւն, վաճառականութեան մէջ իրարու տուն քանդելու, նորաձեւութեանց և ուրիշ ասոնց նման անպիտան թերութեանց դառնութիւնը մեղմացնենք և եղածին չափ բնաջինջ ընենք մէջերնիս: Այս պակասութեանց բուն և իսկ պատճառը մեր կրթութեան անբարձր է, եթէ մարդուս կրթութիւնը կատարեալ եղած ըլլայ ինքզինքը կը զսպէ և իր կիրքերուն չի ծառայեր, նա մանաւանդ ջնջին և տղայական բաներու ալ կարեւորութիւն չի տար և անոնցմով ալ չի կործեր որ լուսաւորեալ և քաղաքակրթեալ է, բաց յայտնանք օտարաժող բնութեանց համար փոքրիկ դարման մը կրնայ ըլլալ մեր ազգայնոց, երկար ատեն այն տեղ չըմնալով՝ քանի մը տարին անգամ մը հայրենիք դառնալ և ընտանեաց ծոցը մտնելով կլիմային հետ սովորութիւնները չայլակերպելով մեր հայրութիւնը կիրպարանափոխ չընել, այս առթիւ անպատեհ չէ կարծեմք դէպք մը պատմել չոր ճիշդ Մանչէսթըրի ազգայնոց տղայական բնութեանց իբրև օրինակ կը գործածուի:

Ետ տարի չէ տեղիական անուանի բէնիսիւլէր և Օրիանթալ անուն ընկերութեան շոգենաւներէն մէկուն մէջ ճամբորդութիւն կընէի Աղեկսանդրիայէն դէպ ի Մարսիլեա, այս ահագին շոգենաւուն մէջ 1000 ի մօտ ճանապարհորդ կային, քանի մը բացառութենէն ի զատ առ հասարակ Անգղիացի էին արք և կանայք և երախայք, որոնք Հնդկաստանէն դէպ ի յԱնգղիա կերթային, ի ճանապարհին կիրակի օր մը բոլոր ճանապարհորդք վարը սրահը իջան ուր բողոքական եկեղեցական մը կիրակնօրեայ աղօթքը կը կատարեր, շոգենաւուն յարկին վրայ մնացինք քանի մը Գաղղիացի և Պելճիզացի հռովմէականներ, երկու Հնդիկ կրակապաշտ բարսի և մէկ Լուսաւորչական Հայ մը, հետաքրքրութիւնս շարժեց ճամբորդներուն մէջ այսքան ընտանիք մը յայտնաբերել ինքնով կանանց և տղայոց շատութեան համար և կը դարմանայի թէ այսքան հաղարաւորութիւն կընեն: Որովհետեւ մեր Անգղիացիները չեն ընտանեաց ծոցը մտնելով կլիմային հետ սովորութիւնները չայլակերպելով մեր հայրութիւնը կիրպարանափոխ չընել, այս առթիւ անպատեհ չէ կարծեմք դէպք մը պատմել չոր ճիշդ Մանչէսթըրի ազգայնոց տղայական բնութեանց իբրև օրինակ կը գործածուի:

Ետ տարի չէ տեղիական անուանի բէնիսիւլէր և Օրիանթալ անուն ընկերութեան շոգենաւներէն մէկուն մէջ ճամբորդութիւն կընէի Աղեկսանդրիայէն դէպ ի Մարսիլեա, այս ահագին շոգենաւուն մէջ 1000 ի մօտ ճանապարհորդ կային, քանի մը բացառութենէն ի զատ առ հասարակ Անգղիացի էին արք և կանայք և երախայք, որոնք Հնդկաստանէն դէպ ի յԱնգղիա կերթային, ի ճանապարհին կիրակի օր մը բոլոր ճանապարհորդք վարը սրահը իջան ուր բողոքական եկեղեցական մը կիրակնօրեայ աղօթքը կը կատարեր, շոգենաւուն յարկին վրայ մնացինք քանի մը Գաղղիացի և Պելճիզացի հռովմէականներ, երկու Հնդիկ կրակապաշտ բարսի և մէկ Լուսաւորչական Հայ մը, հետաքրքրութիւնս շարժեց ճամբորդներուն մէջ այսքան ընտանիք մը յայտնաբերել ինքնով կանանց և տղայոց շատութեան համար և կը դարմանայի թէ այսքան հաղարաւորութիւն կընեն:

մը բոլոր ճանապարհորդք վարը սրահը իջան ուր բողոքական եկեղեցական մը կիրակնօրեայ աղօթքը կը կատարեր, շոգենաւուն յարկին վրայ մնացինք քանի մը Գաղղիացի և Պելճիզացի հռովմէականներ, երկու Հնդիկ կրակապաշտ բարսի և մէկ Լուսաւորչական Հայ մը, հետաքրքրութիւնս շարժեց ճամբորդներուն մէջ այսքան ընտանիք լինելով կանանց և տղայոց շատութեան համար և կը դարմանայի թէ այսքան հաղարաւոր մըն հետաւորութեամբ տեղէն ինչպէս երթեկութիւն կընեն: որուն պատճառը հարցուցի Հնդիկ բարսին: րուն, որոնցմէ մէկը անմիջապէս ճարպիկութեամբ մը պատասխանեց չորս կողմէ նայելով իւր թէ չէր ուզեր որ Անգղիացի մը լսէ, և ըսաւ, «Անգղիացիք իրենց զաւկները երկու երեք տարիէն աւելի ատեն չեն ուղեր թողուլ Հնդկաստանի մէջ, որովհետեւ, աւելցուց, մատաղ տղայք երկար ժամանակ Հնդկաստան մնալով (ըստ Անգղիացւոց) հնդկաց բնութիւնները և սովորութիւնները կը սորվին, իսկ երկու երեք տարին անգամ մը Անգղիա դառնալով իրենց ազգային բնութիւնները և սովորութիւնները չեն մոռնար, և ահա այս է ընտանեաց ճամբորդութեանց բուն պատճառը»: Բանի որ Անգղիացիք իրենց տղոցը համար այս զգուշութիւնները կընեն, մենք որ ալեւոր ծերութեան կը հասնինք՝ այս մասին միշտ տղայ մնալու ենք, ինչու արդեօք այս միջոցները պարտաւարութիւն չըլլան մեզի ալ բանեցնելու, յաւէտ փորձով թեկնութիւն կընեն իրենց հայրենիքը, Մանչէսթըր վերադարձած ատեններն քիչ շատ տարբերութիւն մը կը տեսնուի վրանին գանգատեղած մասերուն նկատմամբ:

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐՔ

ԴԱՂՂԻԱ

Բարիք 30 օգոստ.

Մօթարի գաղղիական հիւպատոսը հրահանգ ստացաւ Հերսէքի մէջ միւս տէրութեանց հիւպատոսներուն բռնած ընթացիցը հետ միանալու:

2 սեպտմ.

Մնայուն յանձնաժողովոյ այսօր ուսն նստին Պ. Պիւֆէ Բօնի գաւառապետը պաշտպանեց ձախակողմեան անդամոց յարձակմանը դէմ, և պօնաբարթեան լրագրաց նկատմամբ կողմնակցութիւն ըլլալու ամբաստանութիւնը մերժեց:

ԱՆԴՂԻԱ

Լոնտոն 1 սեպտմ.

Լորտ Բըսըլ (.) Հերսէքի ապստամբաց ի նպաստ տեղի ունենալիք գումարման մը նախագահութիւնն ընդունեց:

Լոնտոն 2 սեպտմ.

Վօլարց անուն անգղիական զրահաւոր նաւը իրանտայի ծովեզերաց մօտ,

մշուշի մէջ, ուրիշ զրահաւորի մը դէմ զարնուելով, անմիջապէս ընկղմեցաւ:

ՍԵՐՎԻԱ

Պէկրատ 1 սեպտմ.

Արտաքին գործոց պաշտօնւոյ Պ. Բիսթիչ՝ պաշտօնէութեան գահերէց անուանեցաւ:

Երեկ երեկոյ քանի մը գարատաղցիք ցայդանուագ մը տուն Միլան իշխանին պալատան առաջը, հաւանակաբար Պ. Բիսթիչի՝ նորընտիր պաշտօնէութեան մէջ մտնելուն վրայ իրենց գոհունակութիւնը յայտնելու համար:

ՍՊԱՆԻԱ

Պարսէլօնա 29 օգոստ.

Գամբօզ զօրապետը թոյլ տուաւ Լիզարակա զօրապետին Պարսէլօնա երթալու, բայց մերժեց միևնոյն շնորհն ընել նաև Սէօ տ' իւրժէլ քաղաքի եպիսկոպոսին, որ միւս գերեաց հետ Ալիքանթէ պիտի ապրուի:

Պայօնա 30 օգոստ.

Տօն Գարլօս հրաման հանեց որ 17 էն մինչև 30 տարեկան մարդիկը զինուց տակ կոչուին:

Մատրիտ 2 սեպտմ.

Նաւատորմին հրամանատար Ֆօլօ աւիրալն այսօր վերաւորութեցաւ:

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԴԻ

Նիու-Եօրք 30 օգոստ.

Բանամա պատերազմ հրատարակեց Բօլօմպիայի կառավարութեանը դէմ:

ՆԵՐՔԻՆ

Տեղւոյ օտարաւեղութեան թերթերն, Հերսէքի գործող վրայօք հրատարակած ալ և ալ լուրերն ու Յաւելուածոց առթիւ, իրարու դէմ սկսած հակառակութիւնն և զիրար սուտ հանելու համար թափած ճիգերնին մինչև ան աստիճանի հասուցին, որ Բ. Դրան Տպագրական տեսչութիւնն ալ պարտաւորեցաւ այս անգամ աղդարաւորութիւն մը հաղորդել բոլոր լրագրաց, որոց մէջ չը գտնուելու բարեբաղդութիւնն ունեցած է Օրագիր, վերոյ յիշեալ լրոց ընտրութեան ու հաստատակութեանը մասին հետեւած շրջահայեաց և զգուշաւոր ընթացքին շնորհիւ, դիտել տալով որ հրատարակած և օտար թերթերէն քաղած լուրերնին ուխորհրդածութիւննին, ստայօղ և մանաւանդ կայսերական կառավարութեան նուիրական իրաւանցը, համարմանը արժանեացը և շահուն հակառակ ու փոստակար լինելէն զատ, հասարակութեան մէջ ալ յուզում և անհանգըստութիւն պատճառելու առիթ մը ըլլալով, կը պատուիրէ պատժոյ սպառնալօք որ այսուհետեւ ըստ բաւականին չ'ստուգուած այդ տեսակ խռովիչ լուրեր հրատարակելէ զգուշանան:

Նմանապէս Տպագրական Տեսչութիւնը պաշտօնապէս սուտ կը հանէ այն լուրը, զոր Լեանթ-Հերալտ ի ըս-

կրգրան հրատարակած էր, որպէս թէ ապստամբք Նովասին քաղաքը կրակի տուած էլան :

—Մեծ Եպարգոս Մահմուտ Նէտիմ բաշայ այս հինգշաբթի օր վաղորդ ելնելով, իրեն շնորհաւորութեան եկող դեսպանաց փոխարձակ այցելութիւններ տուաւ : Ն. Բարձրութեան հետ կ'ընկերանար նաև Արտ. Գործ. պաշտօնէութեան խորհրդական Վսեմ. Յարութիւն պէյ Տատեան :

—Մեծ Եպարգոս Մահմուտ Նէտիմ բաշայի խնդրանքը վրայ, Կայսերական Հրովարտակ մը, տէրութեան պաշտօնէից 3000 զրէն աւելի ունեցած առանձնաներուն կիսով չափ զեղջը վերցրնելով, նորէն իւր առջի վիճակին մէջը կը դնէ :

Բ. Դրեն հետեւեալ պաշտօնական հեռագիրը հրատարակութեան տրուեցաւ, որ օգոստ. 31 թուականաւ Տէրվիշ բաշայի կողմանէ ուղղեալ է :

«Սթուլէն շարաթ օր Հիւսէին բաշայի հրամանատարութեան ներքեւ ճանբայ ելնող զօրախումբը հետեւեալ օրը թրէպինիէ հասաւ : Ապստամբք փախուտ տուին : Մենաստանի, Պօլիսայի և Տրինի սահմաններուն մէջ գրաւուած բոլոր մարտկոցներն ալ, որք ապստամբաց ձեռքն էին, կայսերական զօրաց կողմանէ գրաւուեցան : Այս պահուստ րակուղայէն ալ առնուած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ յիշեալ քաղաքին և թրէպինիէի մէջ տեղը հաղորդակցութեան ճանբան ազատ է : Ժամէ 'ի Ժամ Նէճիպ բաշայի զօրախումբին թրէպինիէի առաջը գտնուող Հասան բաշայի զօրախումբին հետ միանալուն կ'ապստուի : Բակուղայէն օգոստ. 30 թուով ուրիշ հեռագիր մ'ալ կըսէ թէ յիշեալ քաղաքը հասած լրոյ մը նայելով, ապստամբք թրէպինիէի պաշարումը վերուցեր են :

Երեկուան թուականաւ երրորդ հեռագիր մ'ալ, Նովիպաղարի զօրախումբին փոխ-հրամանատարին կողմանէ քաշուած, կը ծանուցանէ թէ, կայսերական զօրքերն Սերվիոյ սահմանագրէ խոյն վրայ Սէնիչէի մօտ Պրանայի ապստամբաց դէմ կատարելու յաղթութիւն մը տարեր են : Ապստամբք 'ի փախուտ դարձեր են. բազմաթիւ մեռելաւ ու վիրաւոր թողլով պատերազմի դաշտին վրայ : Ապստամբաց գլխաւորը կուռնի միջոցին ձիէն իյնալով գերի բռնուեր է : Նմանապէս ապստամբաց ձեռքը գտնուած մէկ քանի թընդանօթներն ալ կայսերական զօրաց ձեռքն անցեր են : Այս յաջողութեանց վրայ, բազմաթիւ ապստամբ գիւղեր հնազանդեր են :

ՀԵՐՍԵՔՕՎԻՆ

ԵԻ

ԲԱՂՈՒԱԾԻ ԵՕՏԱՐ ԼՐԱԳՐԱՅ

Պէտքատէն հետեւեալը կը գրեն Վիեննայի Բրէսէ լրագրին :

«Այս միջոցին մեծամեծ պատրաստութիւններ ըլլալու վրայ է, կըսէ, ապագայ ինչ ինչ պատահականութեանց համար : Սերվիոյ պատերազմական դործոց պաշտօնեայն հրաման ըրաւ որ աղգային պահեստի զօրաց հանդերձանաց բոլոր կազմածքն ու նիւթերը ամբողջացուի և լաւ վիճակի մը մէջ գըրուին, գլխաւորաբար տեղափոխութեանց ծառայութեանը կատարելու կազմակերպութիւն մը տրուի : Բացորոշ կերպիւ ըսուած է թէ բոլոր առանձն մեծամեծ աճապարանք պատրաստուելու են, մօտ օրէն տեղի ունենալիք զօրահանդիսի մը համար : Աղգային զօրքը շինուց տակ կոչուելուն պէս, երեք օրուան պաշար տրուելու է իրեն : Բանակին գլխաւորներն կրնան ուղիւ և առնուլ ծառայութեան համար պէտք եղած բոլոր լաւ ձիերը միայն ստացագիր մը տալով ձիոց տէրերուն ձեռքը : Գարիի և այլ պարէններու գնումն ալ դէն սկսուած է : Սէմէնտիէի Զամրին մէջ նստող իշխանութիւններն ու գործակալներն դուրս հանուելով ատկէ, ներսը մթերանոցներու փոխարկեցին :

Այս տեսակ պարագաներու մէջ զարմանալի չէ տեսնել որ ամեն տեսակ բաղդախնդիրներ կը լեցուին ինքզինքնին կամաւոր զօրք գրել տալու համար : Պէտքատի մէջ բնակութիւն չունեցողներն ալ Բաքոհայի վանքը նշատած են մինչև որ կամաւորաց ցանկին մէջն անցնին : Արդէն ասոնցմէ 300 ի չափ անձինք ապստամբութեան տեսլափայլը մեկնած են, երթալ իրենցմէ առաջ հոն գացող վաղաքօվիչի հետ միանալու : Սերվիա բնակող Պոսնացի հրոսներու նախկին խել մը գլխաւորներն, 'ի միջի այլոց և հաշակաւորն Կոլուպ, նորէն Պոսնա վերադարձան սոյն գաւառն ալ ապստամբեցնելու համար :

Պօսնիա անուն թերթին վիեննայի թղթակիցը հետեւեալը կը գրէ :

«Պոսնան լաւ գիտցողները կը հաւատեն թէ, պոսնական խլրրտման վերջին ժամանակներս այս աստիճան բազմանալն ու զօրանալը բոլորովին մասնաւոր պատճառ մ'ունի : Այս պատճառն է հին մարգարէութիւն մը, որ բոլոր այս կողմի բնակչաց մտքերն բորբոքեր է : Յիշեալ մարգարէութիւնը կ'ըսէ թէ, Պոսնիոյ վերջին թագաւորին՝ Տաճկաց կողմանէ գերի բռնուած թուականէն սկսեալ համբերով հինգերորդ դարուն միջոցները, Տաճկաստանի քրիստոնեայ Սլաւներուն ապստամբութիւնը յաջող արդիւնք պիտի ունենայ, ուստի և Ստեփան Թօ-

մասէվիչ պոսնացի թագաւորին սպանմանը վրայ չորս դար անցնելուն պէս, կրնան Սլաւք Օսմանցոց դէմ կռիւ մը բանալ՝ յաջողելու ամենակատարեալ յաւակնութեամբ :

Արդ Պոսնիոյ վերջին թագաւորն, Ստեփան Թօմասէվիչ, 1863 յունիս 30ին սպաննուած է Պլակայի դաշտին մէջ, և 1863էն 'ի վեր լայն պոսնացիներն ժամէ 'ի Ժամ իրենց ազատուելուն կ'ըստանան : Եւ պէտք է գիտել որ յեղափոխութեան առաջին շարժումն ալ յնս. 30ին սկսաւ, որ Պոսնո-Հերսէքի վերջին թագաւորին սպանմանը տարեգրուին է :

Պակայն մարգարէութիւն մը, կը յաւելու Գուրիէ, առանց այս տեսակ անպատեհ դէպքերու ալ կրնայ կատարուիլ :

Անցեալ օր տեղական թերթերը Լոնտրայէն հասած հեռագիր մը հրատարակեցին, որն որ Հերսէքի գործողը վրայօք թայմզի գրած խմբագրական յօդուածին մէկ քանի պարբերութիւնը կը ծանուցանէին, որ և ոչ նուազ առջաւորութիւն ու աղդեցութիւն մ'ունեցաւ :

Սթանպուլ թերթն հետեւեալ կերպով կը խօսի թայմզի յիշեալ յօդուածին վրայ :

«Այդ յօդուածը, կ'ըսէ, այսօր ամբողջ աշխարհուն առջեւ է, որ ինչպէս յայտնի է՝ կ'աւարտէր առաջարկութեամբ մը թէ, այս գործոյն ամենէն լաւ կարգադրութիւնն ու լուծումը Պոսնիոյ և Հերսէքի ինքնօրինութիւն տալուն մէջ կը կայանայ : Իւր այս առաջարկութեան իբր փաստ, թայմզայնպէս կը համարէ թէ այս նպատակաւ շարժում մը կայ արդէն : Սերվիայէն և Բուսնիայէն յետոյ, կ'ըսէ, որք իրենց անկախութիւնը կ'ուզեն, Բուսնի և Պուլկարիա կայ, որ ասոնք ալ իսկոյն պիտի հարցնեն թէ ինչո՞ւ համար իրենք ալ իրենց դրացի ազգերէն տարբեր կերպով մը կառավարուին :

Այս տեսակ շարժումներն անդիմադրելի ձգիչ գորութիւն մ'ունին, և պէտք է գիտնալ թէ օրէնքի մը ներդրումութիւնը, որ հաւանական է այլուր, անվերապելի է Տաճկաստանի մէջ : Յետոյ յիշեալ թերթը գիտել կուտայ թէ օսմանեան կայսրութիւնը երկու անգամ ինքնուրուագի մատնուած է, որոց մինն է պարտքը, զոր չը կրնար վճարել, կ'ըսէ, և միշտ փոխառութիւն ընելով կ'ապրի, որ տարուէ տարի կ'ուելնայ, մինչդեռ ուրիշ տէրութիւնք ալ արդարեւ նման օրինակ և անկէ աւելի փոխառութիւններ կ'ընեն, զորս առկայ արդիւնաբեր ձեռնարկութեանց կը գործածեն : Միւս աղէտքն ալ սա՝ է թէ, կ'ըսէ, Տաճկաստանի մէջ տիրող ցեղը երթալով պակսելու վրայ է, և մանրամասն վի-

* Արդէն ասից քանի մ'օր յառաջ Բ. Դրան մէկ պաշտօնական տեղեկութիւնը կը ծանուցանէր թէ Պոսնայի խռովութիւնը բոլորովին զսպուելով հետքն անգամ չէ մնացած :

ճակագրական հաշիւ մ'ընելով, Տաճկաստանի բոլոր բնակչաց թիւը տասն և հինգ միլիոն կը հասնէ, և կը յաւելու թէ այսքան ժողովրդեան մէջ հաշիւ չորս միլիոն մահմետական կը գրառուի, որոց կէսը միայն օսմանցի ցեղին կը վերաբերի, իսկ միւսներն սլավ ցեղէն են, զորս ժամանակին պարագայներէ հարկադրած են իրենց աշխարհագրիկ կրօնը, այն է մահմետականութիւնն ընդունելու, եւ աւելի հետեցընելու կ'ենէ թէ ինչպէ՞ս կարելի է որ Երկու միլիոն տաճիկը կարենայ Տաճկաստանի 12-13 միլիոնէ բաղկացեալ միւս ժողովրդեան մասին վրայ ունէ տիրապետութիւն մ'ունենալ: (Թայմզի այս հետեւութիւնը այնքան սխալ և ապօրինի հետեւութիւն մ'է, որ անոր մ'անդամ, որ արդի աղագայ պատմութեան քանի մը երես բան կարդացած ըլլայ, կը տեսնէ թէ ամեն երկրի մէջ տիրող ցեղը գրեթէ միշտ տիրեալ ժողովրդոց ամբողջութեան նուազ է, ինչպէս որ Սլանայր շատ լաւ բացատրած է այդ կետը, զոր այն ալ յաջորդ թերթով պիտի հրատարակեմք):

Թայմզ այս առթիւ ուրիշ խել մը այլ և ալ խնդիրներ ալ կը յուզէ, զորս անպատեհ կը համարիմք յառաջ բերել աստանօր: Յետոյ դիտել կուտայ թէ, ատենօք անդղիական քաղաքականութիւնը՝ մասնաւոր շահուց ներկատուներ ունէր իրեն, զորս այսօր հաշուի մէջ անգամ չը դնեն, ուստի և սխալ է կարծելը թէ, կ'ըսէ, դրամական նկատումներն կարող ըլլան այսօրուան օրս խոհարարանի անդամոց մտքին վերայ ամենապիտքը ազդեցութիւն մ'իսկ ընելու, Օսմ. արժէթուղթ ունեցողներն այնպէս կը կարծեն թէ թագուհւոյն կառավարութիւնը Կ. Պօլսոյ մէջ իւր դեսպանը՝ իրենց դրամական շահերը պաշտպանելու համար դրած է: Այս անհեղեղ և անիմաստ գաղափարը մտքերէն հանելու են: Այն աղագային շահը, որ Եւրոպայի մէջ Օսմ. կայսրութեան ամբողջութիւնը պահպանելու հարկը օրէնք մը ըրած է անգղիացի ժողովրդեան, այդ շահը, կ'ըսէ, պէտք չէ անգղիացի քանի մը դրամատեարց կամ շահագրէտներուն՝ օսմանեան արժէթղթոց գնոյն ելնէն ինքնէն ձեռք ձգած շահերուն վրայ չափել:

Այս գիտողութիւններէն յետոյ անցնելով Հերսէքի խնդրոյն, պէտք չէ կարծել թէ, կ'ըսէ, արդի այս ապստամբութիւնը Եւրոպայի մէջ օսմ. կայսրութեան անմիջական քայքայման սկզբնաւորութիւնն եղած ըլլայ: Մարդ չը փափաքիր փութացնել դայդ, և Հիւսիսային երեք տէրութեանց կերպարանափոխեալ միջնորդութիւնն ալ՝ Տաճկաստանի արդի կացութեանը տակաւին կարելի եղածին չափ ընդ երկար տեւել տալու փափաքեալն մէկ նըշանն ու ապացոյցն է: Եւ ահա հոս է որ Թայմզ իւր այն առաջարկութիւնը

կ'ընէ, զոր հեռագիրը բերաւ մեզ հաջորդեց, յայտնելով թէ Երկաթը տաք միջոցին պէտք է ձեռնել: Եւ իւր այդ առաջարկման առաջարկութիւնն ալ արդարացնելու համար, խել մը փաստեր մէջ կը բերէ, որոց ամենէն զօրաւորը սա՛ լինել կ'երևի թէ, Պօսնայի և Հերսէքի գաւառներն հեռագրութեան և հպատակութեան տակ պահելը, Բ. Դրան աւելի սուղ կ'ըլլայ, քան զոր չեն արժեր այդ կրկին գաւառներն, և գործը դրամական տեսութեամբ միայն նկատելով, կ'ըսէ թէ այդ գաւառն կէս միլիոնէն աւելի հասոյթ մը բերած չէ՛ Բ. Դրան, և ասի այնքան չնչին գումար մ'է, առ որ յարեալ մենալու աշխատութիւնն անգամ չարժեր: Եւ կը վերջացնէ իւր այս յօդուածը աս եզրակացութեամբ, զոր հեռագիրն ալ արդէն ծանուցած էր, թէ Սերվիլ բաշայ, որ կայսերական գործակատար է, եթէ լաւ բան մ'ընել կ'ուզէ այս կերպով միայն կրնայ գործը լնցնել ու կարգադրել, և այն դրամատէրներն որք ժամանակաւ թերթեալ մտնութեամբ ստակներն վտանգի տակ դրին, և առաջ որքան վտանգ որ էին, այսօր ալ այնքան յուսահատ կեցեր կ'սպասեն, այն ատեն պիտի տեսնեն թէ ձեռքերին գտնուած օսմ. արժէթղթերն իսկոյն իրենց առջի բարձր գնոյն ելնել պիտի սկսին: Հոս Թայմզ այնպիսի կարծիք մը կը յայտնէ տաճկական խնդրոյն ամենէն աղեկ լուծման մասին, զոր չեմք համարձակիր այժմ գրի առնուլ Տաճկական Տեսչութեան նոր ազդարարութիւնը նկատելով:

Եւ իւր կարծեաց ալ ի հաստատութիւն, Երկաթուղի տառնօք թեկնածած անկախութեան՝ Անգղիոյ կառավարութեան կողմանէ եղած ընդդիմութիւնը իբր սխալմունք կը համարի, որոյ վնասը մինչև ցարդ կրելու վրայ է, կ'ըսէ, Անգղիա:

Թայմզի այս անխորհուրդ և անքաղաքական յօդուածը, որ թշնամական դիտմամբ մը գրած կ'երևի, իւր արժանաւոր պատասխանն առած ըլլալով դարձեալ Սլանայր լրագրէն, որոյ մէջ Թայմզի ըրած ամէն մէկ դիտողութիւններն զօրաւոր և արդարացի փաստերով հերքուած են, զայն ևս՝ այսօրուան տեղերինս չը ներելուն համար՝ յաջորդ թերթով պիտի հրատարակեմք:

Ա. Զ. Դ.

Ժողովրդասէր Ընկերութեան Ընդհ. Ժողովոյ Դիւանը՝ Ընկերութեան Զբօսարանին արդի տարտամ կացութեան դարման մը տանելու նկատմամբ, Մեծ. բաժանորդներէն ոմանց ըրած առաջարկութիւնները նկատողութեան առնելով, որոշած է յառաջիկայ կիւրակէ Օգոստ. 24 Ընկերութեան Հանրութիւնը

ի ժողով կոչել, ուր Ընկերութեան ներկայ կացութեան վրայ խորհրդակցելէ ի վատ նոյն առթիւ նաև հաշուոց Բնիկ Յանձնախմբին մինչև ցարդ տարած աշխատութեանց արդիւնքն ալ պիտի ներկայացուի:

Ժողովրդ. Ընկերութեան Մեծ. բաժանորդք կը հրաւիրուին որոշեալ օրը ժամ 2 ին. ի խորհրդեան վարժարան Պալատու:

21 օգոստ. 73 Դիւան Ընդհ. Ժողովոյ
Ատենադպիր Ատենապետ
Մ. Մ. Տէօքմէճեան Ա. Գաբրիէլեան

Վրիպակ. — Երեկուան թերթերն ուն մէջ հրատարակեալ Պալատու Ժողովրդասէր Ընկ. ծանուցման ստորագրութեանց վրայի Ատենապետի և Ատենադպրի տիտղոսներն սխալ դրուած ըլլալով, ձախ կողմի ստորագրութիւնը Ատենադպրի, և ալ կողմին ալ Ատենապետին ստորագրութիւնը պիտի լինի:

ՏՕԲԹԵՕՐ Կ. ՃԵՐԱՀԱՆ

Իւր բժշկական արուեստին ուսումը Բարիզի մէջ առած և բժշկութեան վիպականն ստացած ըլլալով, այժմ մայրաքաղաքս հասած և իւր բնակութիւնը հաստատած է ի Պէշլեթալ, ուր Թրամվէյի կայարանին դէմը յատկապէս վարձած սենեակներուն մէջ պատրաստ է ամեն առաւօտ ժամը 11-ն մինչև 3, ամեն տեսակ հիւանդութեանց համար, ձրի հիւանդ ընդունիլ, ճէն վերջը իրեն ներկայացող հիւանդներն այցելուելով նայելու պ'ոյ մանու: Ներքին հիւանդութիւններէն զատ, ձրեկի և այլ այս տեսակ ախտերու դարմանին համար ալ մասնաւորապէս աշխատած ըլլալով, այդ հիւանդութեան բռնուող ախտաւորներն ալ կրնան ամենայն վտանգութեամբ առ ինքն ներկայանալ:

Ա. Զ. Դ.

Գաւառացի ուսեալ երիտասարդ մը կուզէ յարմար գործ մը գտնել, թէ հոս և թէ գաւառներու մէջ գառատութեան, թէ գրական և թէ առևտրական ունէ գործի մտնել, փոքրուողը կրնայ գտնել Մերձան շուկան թիւ 39 կրպակը:

Դ. ՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԵՏՐԱԿ

Ի ՊԵՏԱ ՎԱՐՃԱՐԱՆԱՅ

Կը ծախուի աժան գնով բոլոր գըրավաճառաց քով, մեծ քանակութեամբ առնողին զեղջ կ'ըլլայ:

ՏԵՐ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ

ՕԳՍԷՆ ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ

ԻՏՊԱՐԱՆԻ Օ. ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ

ՆՈՒՍՈՒՑԱՆ ԽԱՆ ՎԵՐԻ ՅԱՐԿ ԲԻԻ 7